

De bom is gebarsten.

Gedurende vele maanden wordt het hele land al in spanning gehouden over een in de maak zijnd pensioen-akkoord. Al enige malen heb ik en anderen met mij mijn bezorgdheid uitgesproken over een op handen zijnde structuurwijziging waarbij gepensioneerden, de nu actieve beroepsbevolking, en nog vele generaties na ons de dupe van zouden worden. Het is onbegrijpelijk dat de vakbeweging bereid bleek zich op deze wijze een oor te laten aannaaien. Eindelijk is dit ook doorgedrongen tot de vakbonden. Een aantal vertegenwoordigers uit FNV Bondgenoten en ABVA KABO hebben zich in niet te misverstande termen en met een vlijmscherpe analyse in een open brief gericht tot het Federatiebestuur van de FNV. Uit die brief blijkt dat de bonden van het FNV, althans de grote bonden FNV Bondgenoten en ABVA KABO en FNV Bouw, zelfs niet betrokken waren bij het onderhandelingsproces, terwijl de vakbondsbestuurders Jongerius en Gortzak toch de pretentie uitstraalden dat zij alle bonden achter zich hadden en wilden komen tot een nationaal akkoord. De onvrede moet wel heel hoog zijn opgelopen, wanneer de vakbondsheren er niet meer voor terugdeinzen om de vuile was buiten te hangen. De heren schrijven: "Er moet een uitgewerkt idee komen waarover we wel willen onderhandelen. We moeten daarbij dicht bij ons huidige systeem blijven met oplossingen en financiële toetsingskaders met realistische rekenrentes en beleggingsaannames. En natuurlijk dienen Defined Benefit en de risicodeling tussen werkgevers en werknemers het uitgangspunt te blijven." Het gezond verstand gaat eindelijk zegevieren. En nu zullen de vele deskundigen in ons land wel weer met de mantra komen dat dan de pensioenen 'onbetaalbaar worden', maar zij bedoelen dat de werkgevers en vakbonden in alle toonaarden weigeren meer geld uit te trekken voor de financiering daarvan.

Inderdaad er is iets grondig mis met de wijze waarop 'sociale partners', samen met de overheid, met elkander in achterkamertjes de pensioenen en het pensioenbeleid bepalen en een onafhankelijk onderzoek gekoppeld aan een parlementaire enquête lijkt mij uiterst zinvol en gewenst.

Vorige week hield de Vaste Commissie Sociale Zekerheid van de Tweede Kamer haar lang verwachte 'ronde tafelgesprek', -hoorzitting mocht het niet heten-, met een aantal pensioendeskundigen. Daar kwam het een en ander naar buiten over de manier waarop sinds enige decennia de besluitvorming over het aanvullend pensioen bij ons plaats vindt. Daar werd voor het eerst ruiterlijk toegegeven dat de pensioenreserves in de laatste decennia op ontoelaatbare wijze afgeroomd. De premies zijn lange tijd lager vastgesteld dan overeenkomt met prudent beleid om de pensioentoezeggingen waar te maken.

Jean Frijns, oud-directeur van het ABP, gaf vorige week een insider-kijkje op de manier hoe de premies werden en, naar ik vrees, nog worden vastgesteld. Terwijl de goegemeent veronderstelt dat hier degelijke actuariële berekeningen bepalend zijn, blijkt in werkelijkheid de premie tot stand te komen als het resultaat van handje-klap tussen sociale partners, waarbij de druk van werkgevers bepalend is. Of de premie hoog genoeg was om een waardevast pensioen of zelfs maar een nominaal vast pensioen waar te maken is vers twee. Bij het ABP leidde dit bij voorbeeld tot een daling van de premie van 24 % in de zeventiger jaren naar 8 % op het dieptepunt in de jaren negentig. Op de vraag aan Frijns of hij in plaats van werkgevers niet 'sociale partners' bedoelde, herhaalde

Frijns nadrukkelijk dat het werkgevers waren, die de uitkomsten beslissend beïnvloedden. In het geval van ABP gaat het dus om de staat als werkgever. Hetzelfde, mede met de staat als lichtend voorbeeld, heeft zich voorgedaan aan vele andere cao-tafels. Dit schetst een ontluisterend beeld van de betekenis van de vakbonden in dit krachtenspel. Ofwel, ze lieten zich overdonderen door werkgevers, of ze hadden helemaal niet door dat het ging om een min of meer systematische onttakeling van ons pensioensysteem, dat zoals de vakbondsman Berghuis vanochtend op de radio verklaarde, toch 'de belangrijkste component is bij de arbeidsvoorwaarden'. Inderdaad, wanneer je veertig jaar werkt en dan nog twintig jaar verder door moet leven van je pensioen, is pensioen niet iets om luchtig over heen te fietsen. En dat is wel gedaan, de afgelopen twintig jaar. Ik zou zelfs willen zeggen, een goed pensioen is wel een staking waard. In ieder geval staat wel vast dat vakbonden hopeloos naïef hebben geopereerd.

Andere schuldigen in dit spel zijn natuurlijk de pensioenfondsbesturen, die zich jarenlang de premie hebben laten voorschrijven door sociale partners in plaats van dat ze de premie autonoom vaststelden op een dergelijke manier dat bij prudent beleid en gematigde inflatie met grote waarschijnlijkheid de toezeggingen waar gemaakt konden worden. Als zij hun verantwoordelijkheid hadden genomen hadden zij moeten weigeren de te lage premies te accepteren en eventueel hun comfortabele bestuurszetels ter beschikking moeten stellen. We zitten nu met de gebakken peren. De reserves zijn immers bij vele fondsen te laag om zowel de uitkeringen aan reeds gepensioneerden als de opbouw van reserves voor nog werkenden op het toegezegde peil te kunnen garanderen. Daardoor dreigt een generatieconflict, waarbij beide generaties het tekort op de andere partij willen afwentelen.

Dat leidt naar een ander punt dat op de hoorzitting ter sprake kwam. Van wie zijn de huidige reserves eigenlijk? Hoe zit het met de eigendomsrechten. In ieder geval zijn die niet van werkgevers of vakbonden, al willen zij dat vaak doen geloven. De reserves zijn van de deelnemers, maar daar rijst dan weer de ongemakkelijke vraag hoe dat eigendomsrecht verdeeld moet worden over de verschillende generaties. In een ordelijk systeem was dit geen relevante vraag geweest, omdat elk cohort genoeg voor zich zelf spaart. In een systeem waar iedereen, ongeacht de verwachte levensduur dezelfde premie betaalt en bovendien die premie structureel te laag wordt vastgesteld komt er echter een tekort, waardoor de gaten gedekt moeten worden uit de lopende pensioenpremies en het fonds trekken krijgt van een omslagstelsel.

Ons pensioensysteem wordt internationaal als het beste ter wereld aangemerkt. Er is rot in de fundamenteën, maar het kan nog worden gerepareerd. De plannen voor het Pensioenakkoord liggen in het verlengde van de gebeurtenissen in het verleden. Zij leiden tot een totale afbraak van het systeem ten nadele van alle actieve en rustende werknemers. Gelukkig zijn een aantal verstandige vakbondsvoorlieden nu de schellen van de ogen gevallen. De enkele tegels die gelicht werden op de hoorzitting suggereren dwingend een verder onderzoek, al was het maar ter lering van wat er fout gedaan is, en hoe wij niet op die zelfde weg voort moeten gaan.

Prof.dr. Bernard M.S.van Praag is emeritus Universiteitshoogleraar Economische Wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam.